

MWONGOZO WA KUSAHIHISHA MTHANI WA KITAIFA 1995

SWALI LA KWANZA

1. A. Lazima maisha yabadilike kwa kutegemea wakati na mwingiliano wa tamaduni. (alama 2)
- B. Kwa kuzingatia utamaduni wa wahenga wao ambamo wazazi wao ndio walimokulia.
- C. Uaminifu, heshima kwa wakuu, bidii ushirikiano, ukarimu, ungenyekevu, hadhari katika jambo, utiifu na kujitegemea. ($\frac{1}{2} \times 8 =$ alama 4)
- D. mambo haya yanawapotosha wakaona kuwa yale ya zamani hayana mafao na kuwa yale maendeleo ya siku hizi kama video, filamu, vitabu elimu nk. Ndiyo pekee yafaayo kuzingatiwa na kufuatwa.
-alaye juu ya maisha ya zamani
-maisha ya leo (siku hizi) (alama 4)
- E. Waalimu, majirani, wanasisia, wahubiri
- F. Wanapaswa kuchagua yale mazuri kutoka kwa utamaduni wa kiafrika na pia kutoka kwa usasa wayafuate. (alama 2)
- G. Maovu, Maasi, tulivu, Makini (alama 2)
- H. Usiache mbachao kwa mswala upitao
Mwacha mila ni mtumwa (alama 1)

SWALI LA PILI

2. a)i) Wasomi kutafsiri fikra za wazalendo kwa Kiswahili ili kufika/kukaribiana na umma.
- ii) Wasomi wanapajaribu kueleza umma jambo la kielimu ama kitaalamu hushindwa kabisa kulieleza kwa lugha ya Kiswahili. (alama 4)
- II a) Eleza maana ya methali ifuatayo kwa kifupi: Uji ukiwa moto haupozwi kwa ulimi (alama 2)
- b) Eleza maana ya misemo ifuatayo: (alama 2)
- i) Kukunjua jamvi
- ii) Kula mate
- c) Maana moja ya 'andika' ni kuchora maandishi ubaoni, kitabuni n.k Toa maana nyingine ya neno hilo. (alama 2)
- iii) Badala yake wanachanganya Kiswahili na Kiingereza kiasi kwamba wanaosikiliza hawaeleqi hata kidogo lugha mbili zinatenga wasomi na umma-tuepoke kutumia lugha mbili (alama 4)
- b) i) Wanapigania ufundishaji wa lugha zao kama kiingereza na kifaraansa.
- ii) Wanatoa porojo kuwa lugha ya Kiswahili haifai na kwamba ni lugha ya watumwa
- iii) Wanaaishia lugha kuu za dunia kwa upendeleo na wanaweka Kiswahili katika kiwango sawa na lugha za Kikabila.
- iv) Kuwashawishi watu kustawisha lugha za kikabila na lugha za mababa zao. (alama 8)
- c) i) Kuunganisha wenyewe- kutuunganisha
- ii) Kujenga utamaduni/kuukwasisha utamaduni au kioo cha utamaduni wetu.
- iii) Kukomboa wenyewe.
- iv) Kinashindania hadhi na lugha zao.

SWALI LA TATU

- 3 a) "Baba Wafula, ona barua iliyotoka kwa mwanao. Hata hati haisomeki".

Lo! Baba watoto akamaka. Hii kweli imetoka kwa mwanangu wafua?" waniuliza mimi?" Mama watoto akamjibu. "Tazama maandishi na anwani basi. Shule ya msingi ya Burungani, S.L.P. 128 Vuga."

Kituo 1	alama ½
Herufi ndogo 1	alama ½
Alama ya kuuliza 2	alama 1 ½
Kikomo 1	alama ½
Alama ya mshangao 1	alama ½
Alama za kufunga na kufungua	alama ½

- b) i) Nyanja nyinginezo (alama 1)
ii) Urefu (alama 1)
iii) Ukifika utamkuta nyumbani (alama 1)
- c) i) Kisugudi nikifundo cha mkono—kia cha mkono
Nguyu ni kifundo cha mguu (alama 2)
ii) Ngeu
Juha/mpumbavu/ Mjinga/zuzu (alama 2)
- d) Kukaa (alama 1)
Kukalia (alama 1)
- e) i) Watu wenye mazoea mabaya husikizana wao hata ikiwa wanguana
husangazwa nao (alama 1)
ii) Chaana ya ndizi. (alama 1)
- f) i) Amenunua kwa shilingi tau (bei)
ii) Ameenda moja kwa (kufutuliza)
iii) Juma amekwenda kwa Hamisi (mahali)
iv) Walipata nyongeza ya mshahara ya ishirini kwa mia (sehemu ya kitu)
v) Walikuja mkutanoni wakw kwa waume (pamoja)
vi) Alitembea kwa maringo (namna)
vii) Kwa minajili kwa mintarafu (ya kurejelea) (alama 5)
- ii) -Minghairi ya kwenda nyumbani kijana alikwenda sinema (alama 1)
-Maadam nina bidii nitapita mtibani huu (alama 1)
iii) - Istiara jazanda (alama 1)
- Tashbihi (alama 1)
- g. i) Kutufanya tulie (alama 1)
ii) Kupoza (alama 1)
- h. i) Shimo hili lina kirefu
Shairi lako halima kina cha mwisho
Kitabu changu kina picha nzuri
Amekwenda kwa akina Amina zozote 3 (alama 1x3= 3)
- ii) Hana shida/ngumu (alama 1)

		Hana muda/wakati	(alama 1)
j.	i)	Kuna uwezekano	(alama 1)
	ii)	Hakua uwezekano	(alama 1)
i.		Ni-na- ondoka	(alama 1)
		Nafsi wakati Shina	(alama 1)
M	I	i) Shangazizo	(alama 3)
		ii) Mamazo	(alama 3)
	II	Mwanahewa	
		Mwanamwali	(alama 2)
		Bata Mzinga	
		Mwana Seree	
		Mwanamaji	
		Mkaza mwana nk.	(alama 1)

for more free past papers visit: www.freekcsepastpapers.com

MWONGOZO WA KUSAHIHISHA MTHANI WA KITAIFA 1996
SWALI LA KWANZA

1. Ufahamu

- a) Mambo manne ambayo ni imani potovu (alama 4)
1. Kuna mbingu na ardhi tu basi
 2. Dunia ipo katikati ya maumbile yote
 3. Dunia ni tambarare
 4. Juu ya ardhi ni mbingu iliyojaa vimulimuli vidogo kulik ardhi
 5. Baina ya vimulimuli vipo viwili vikubwa vitwavyo mwezi na jua
 6. Mwezi na jua ni vidogyo kuliko ardhi
 7. Mwezi ni nyota
- b) Maana ya 'Ukweli wa mambo umejitenga kando' 'ni kwamba (alama 2)
Si kweli au
Ukweli untofautiana na imani hii au
Ni kinyume na imani hii
- c) Sifa zozote nne za maumbile ya anga (alama 4)
1. Ina rangi ya samawati
 2. Mi nusu mviringo
 3. Ni kubwa sana
 4. Inazidi kupanuka
 5. Ndani ya galaksi nyingi ajabu kila uchao
 6. Ndani ya galaksi mna nyota nyingi ajabu
 7. Nyata ni kubwa sana
 8. Mna sayari tisa zinazolizunguka jua
- d) Taja vitu viwili vipatikanavyo katika galaksi (alama 2)
Sayari na nyota au
Miezi au sayari na jua au
Mirihi, mshitara, zalibaki n.k. na jua
- e) Sayari mbili ambazo ni kubwa kuliko ardhi ni (alama 2)
Mshitara, zohali, utaridi, sumbla,
Zohali ni sawa na sarateni au zaratani
- f) Nyota sio vijitaa vidogo kwa sababu (alama 10)
Jua ni nyota kubwa sana au
Jua ni dogo likilinganishwa na nyota zingine au nyota ni kubwa ajabu
- g) Nuru mbili zilizo angani ni. (alama 2)
Nuru ya jua au nyota iliyo asilia nuru ya sayari au miezi kutokana na mmeremeto
wa jua

- h) i) Neno lenye maana sawa “anga” au “ upeo” ni (alama 1)
Bwaka au
Mbingu
- ii) Neno lisilo na maana sawa na paa ni (alama 1)
Tosi
- i) Maana ya “mambo pengine ni ya hayo” ni (alama 1)
- Kuwa huenda magalaksi mengine yakawa na viumbe hai...Na pengine watu pia au
- Huenda magalaksi mengine yakawa na maajabu haya au
- mambo ni sawa naye a ardhi. (Jumla=20)

SWALI LA PILI

2. UFUPISHO:

- a) 1. Maisha ya vijana yanaonyesha cheche ya matumaini kwa siku za usoni.
2. Wana sifa za mori na kupenda kujaribu kushika mambo upesi.
3. Upotovu kumawazo na kuiga ambayo ni kipingamizi cha kuendelea kwao kama raia wa kutegemewa. (Zote 3x2=6)
- b) 1. Mtoto umleavyo ndivyo akuavyo.
2. Kiini cha matatizo ya vijana wa leo ni mwongozo na vielezo wanavyopokea katoka kwa walezi/wakuu wao.
3. Wana upotovu wa vyombo vya habari au maandishi na vyombo vya habari.
4. Walezi hufunza wasiyoyatenda au walezi hufanya wasivyosema. Au walezi huhubiri maji na kunywa mvinyo.
5. Jamii na mazingira wanamokulia hutukuza kitu kuliko utu. (Zote 5x1=5)
- c) Sifa malezi bora.
1. Kulisha, kuvisha na kuelimisha
2. Kupewa mwongozo unaofaa badala ya kuwanyesha lawama.
3. Kupewa vielezo vinavyofaa
Jumla ni 17 na kwa utiririko. (Zote 3x2=6)

SWALI LA TATU

3. MATUMIZI YA LIGHA

- a) i) Bei ya viatu imepanda juu sana siku hizi. (anaweza kuacha juu)
ii) Weka mizigo katika gari/ ndani ya gari/garini/ juu ya gari /kwenye gari. (alama 2)
- b) i) Mikono yao imegusana au kukutana lakini inaweza kutengana kwa urahisi/ushirika wa kaeaida/kusalimiana.
ii) Mikono yao imekwama na vigugu kutengana/imeganda. (alama2)
- c) I) **Usijaribu**
Kupunguza/kushusha/kufifisha/kuteremsha/kuteremsha/dudidimiza sauti unapoimba....
II) Huyu ni mtu mpumbavu/mjinga/jura/juha/nyonge/suzu bwege/pimbi.

(alama 1)

III) Binadamu hawezi kumuumba mwenzake

- d) 1) Kula uvundo – kutofaidika, kupata hasara, kupata shida, kula mwata.
(alama 2)
ii) Kula uhondo-kupata starehe/neema/raha/ufanisi/manufaa/faida/utamu
(alama 2)

e) **Kuakifisha**

Bwana mwenyetiti, mgeni wetu wa leo wazazi, walimu wote na hata hat hata wanafunzi.
Leo ni siku muhimu. Au; leo ni siku mujimu.

Je mngpenda ua

Je! Mngpenda niwafahamisha msaada tulipokea kutoka kwa Wizara ya Elimu?”
(alama 4 x½ kwa kilamoja)

f) **Maana**

Mhariri-anayesoma na kusahihisha au kurekebisha maandishi tayari kwa uchapishaji/kusanifisha/kukosoa).

Jasusi-anayepoleleza habari Fulani

(alama 4)

g. i) **Ngome hii nzuri/hizi nzuri zinapo**

- ii) Mitume hawa wazuri wanapendeza
iii) Heshima hii nzuri inapendeza
iv) Ngo'mbe huyu mzuri anapendeza
v) Ngo'mbe hawa wazuri wanapendeza
vi) Vilema hawa wazuri wanapendeza
vii) Vilema hivi vizuri vimependea

(alama 5)

h)

	Jina	kitezi
i)	Mnada	Nadi
ii)	Kikomo	Koma
iii)	ruhusa	ruhusu
iv)	Ashika/shauku	Ashika
v)	Hsidi/husada	Husudu

(alama 5)

- i) i) Mseno halisi
“Ninataka kwenda sokoni” mvulana alimwambia babayeake. Au Mvulana alimwambia baba yake, “Ninataka kwenda sokoni.”
“Baba ninataka kwenda sokoni,”
(alama 2)

- ii) Mseno wa taarifa
Kamau alimwambia shangazi yake kuwa angekuwa akienda pale/hapo kila siku kumwona.
(alama 2)

- j) Po ya kwanza inaonyesha wakati
po ya pili inaonyesha mahali
(alama 2)

- k) i) alilia Hapo
ii) alifia Hapo

iii) aliolea Hapo
Akiongeza 'ku' mkosoe kisarufi

(alama 3) Jumla=40.

Jinsi ya kukosoa

Ondoa $\frac{1}{2}$ alama kwa kosa la hijai linapotokea mara ya kwanza hadi jumla ya makosa 6 yaani alama 3.

Ondoa $\frac{1}{2}$ alamu kwa kosa la sarufi linapotokea mara ya kwanza hadi jumla ya makosa 12 kwa upande wa ufahamu na matumizi ya lugha ondoa jumla ya makosa 10 ya sarufi yaani alama 5 kwa upande wa muhtasari.

Usikosoe zaidi ya mara 2 upande wa matumizi mabaya ya herufi kubwa, vilevile herufi ndogo (herufi hizo zapaswa kuwa tofauti).

Mwanafunzi akipata sufuri uadhibu tu upande wa hijai-usiadhibu sarufi. Usiadhibu zaidi ya nusu ya alama alizopata mwanafunzi kwa upande wa sarufi.

Muhtasari

Toa zaidi ya kwanza baada ya maneno 10 (yaani alama 1) kisha uondoe $\frac{1}{2}$ alama kwa kila maneno 5 mfano; mwanafunzi aliyezidisha ufupisho wake kwa maneno 20 ata ondolewa alama 2 lakini aliyezidisha kwa maneno 9 haondolewi alama yoyote (lazima yafike kumi kwanza.).

for more free past papers visit: www.freekenyanpastpapers.com

MWONGOZO WA KUSAHIHISHA MTHANI WA KITAIFA 1997

1. a) Gesi hatari kutoka viwandani
Moshi kutoka viwandani
Utupaji ovyo ovyowa takataka (alama 3)
- b) - Miji ikishakatwa mizizi iliyshikilia udongo haiku tena hivyo
kukinyesha maji yanateremka ovyoovyo.
- Maji ya bahari yakipata joto inapanuka na kufukika yenyewe
- Maji yakipata joto mvuke unakuwa mwingi na mawingi mazito ya
yanaleta mvua nyingin ya ghafla.
- Miti ikikatwa joto linaleta majagwa.
- c) Ongezeko la watu duniani (alama 3)
Amechafua mazingira yake (alama 3)
- d) Kugundua kuwa mwezini hakuna hewa ama mvua
kuwa sayari nyingine mf. Mirihi zina mvua lakini ni nyingi zaidi
Kuwa sayari nyingine zina joto zaidi na nyingine zina baridi zaidi
(alama 3)
- e. Hakuna hewa huko ambayo wachimbaji wangevuta wakichimba
Ni ghali kama kupekeka watu na mitambo ya kuchimbia madini hayo
(alama 3)
- f. Mauti kwa kujaribu kuunda kiunde cha zebaki na pia kutumia viumbe vya
elektroniki au kompyuta (alama 3)
- g Mashavu – viungo vy samaki vya kuvutia hewa
Madungu Makao yanayolea angani/viota vya ndege
Asihasirike - Asidhurike/asipate madhara
Kiunde Kitu kilichoundwa na binadamu
(alama 4)
- 2 a.) Bado wanaihisi ni wageni
Mazingira yaliwafanya wahisi uoga
Wasiwasi juu ya maisha yatakavyokuwa pale chuoni
Kuwa na woga juu ya yale mkuu wa chuo angesema
Walidhani maisha pale chuoni yangukuwa tofauti (alama 7)
- b) Majina tofauti ya mwalimu mkuu. Chuo chenyewe hata chumba cha kulala
walizoea kusimama mwalimu aingiapo (alama 3)
- c) Mkuu wa chuo alipoingia wanafunzi wote walisimama lakini akawaambia wakae.
Ndipo alipowajulisha wakuu wote wa vituo mbalimbali kwa wanafunzi.
Wanafunzi nao wakajua kwamba pale chuoni hmna haja ya uoga, kuwa mambo
yatakuwa mazuri kwao. Wasiwasi ukawaishia na wakapoa tayari kuanza maisha
ya pale. (alama 10)

SWALI LA TATU

3. a) Mzazi alitaka motto afike nyumbani mapema siku iliyofuata, kisha akamwuliza kama alikuwa ameyasikia hayo aliyoambiwa. Mtoto akajibu kuwa angejaribu kufanya hivyo lakini mwalimu alikuwa amesema wao wangepanya mtihani jioni ya siku hiyo.
- b) i) Kiguu chake hakijapona baada ya kuumwa na kijibwa cha kijijini
ii) Kijumba chenye hakikujengwa kibondeni karibu na kijito
(alama2)
- c) i) Nataka upikishe chakula hiki vizuri
ii) Toa ushuru wa forodhani.
- d) i) Usije hapa kwani sitakuwapo
Usije huku kwetu kwani sitakuwapo
Usije humu mwetu kwani sitakuwapo (alama 1)
ii) Basi la shule limeharibika, moshi mwingi unatokea dirisani na maji yanatirika ovyo (alama 1)
- e) i) Nyumu alimshinda farasi kukimbia
Milango yote yajifunga ovyo, nenda ukaifunge
Hamisi amezikata nyasi vizuri
Jiwe lile liliyaangukia matunda (alama 4)
- f) i) Kumwendea mtu kinyume
Kupewa hongo (alama 4)
Kutunga sentensi alama 1 kueleza alama 1
ii) Ukitaka cha mvunguni sharti uname
Ukiona vyaelea vimeundwa (alama 4)
- g) i) Kauli ya kufanyiana/kufanyana mf. Kupigana
ii) Wakati uliopo-anakuja
iii) 'na' ya kiunganisha – mama na motto
iv) Kiambatanishi naye
v) na ya kutendwa mf. Amepigwa na jiwe (alama 4)
- h) I Alikimbia kwenda kuona nyoka (alama 2)
Alikimbia alipoona nyoka
Alikifagia kwa ufagio
Alikula chakula chote (alama 2)
Masikio yangu si mazuri ama sielewi unavyosema (alama 1)
Mimi ni mgonjwa.
II ago
Mahame, ganjo
i) Yaliyowafika
Aliyemfahamisha
Litakalompata (alama 5)
- j) Amini
Amana (alama 2)

MWONGOZO WA KUSAHIHISHA MTHANI WA KITAIFA 1998.

UFAHAMU

- a) Kutumbisha
Sayansi ya kutumbisha
Sayansi mpya
Sayansi ya kutumbisha na matokeo yake
Sayansi ya kutumbisha
Sayansi ya 'Clong'
Tamaa ya kutumbisha
Ajabu katika uzalishaji
Uzalishaji mpya
Tama ya kutumbisha
(yoyote 1 x 2)
- b) Njaa
-Upungufu wa ardhi
-Kupigania mashamba
(zote mbili (2x1).
- c) Wangali wanafanyiwa utafiti
Hawajui ni madhara gani yanayoweza kuletwe nao/kivao
Hawana uhakika kama wanaweza kuishi nje ya maabara
Sheria haiwaruhusu wanasayansi kuwatoa nje. Yoyote (1x3=3)
- d) Jinsi binadamu anavyoendelea kufanya utafiti ili ajiondolee unyama ndivyo anavyojijuta katika maafa au utafiti ukikithiri utaleta maafa.
'Akijieleza sawasawa (alama 2)
Aliyeshughulikia upande mmoja (alama 1)
- e) - Aliyetumbishwa aweza kuwa mweledi zaidi ya binadamu wa kawaida na kuwatatiza
- Aliyetumbishwa aweza kuwa na uwezo mdogo wa kiakili na hivyo kuwa mzigo kwa wale wa kawaida
- Ni kuharibu msingi wa jamii
- Aliyetumbishwa si binadamu halisi
- NI kuharibu taasisi za maisha-Utamaduni, itikadi, ndoa, lugha na kadhalika
- Kutakuwa na maumbile sawa ya watu au kutatokea ukosefu wa maumbile tofauti.
(zozote 2x2=4)
- f) Matumizi mabaya ya ujuzi ule
Mweledi atatumbisha watu wasio wa kawaida
Mweledi aweza kuangamiza ulimwengu huu na kuutawala ulimwengu mpya wote
Kitakuwa na msongamano wa watu duniani
Ukosefu wa huduma muhimu za jamii
(Yoyote (1x4=4)

- g) Watoto hao wanaweza kuwa weledi aidi
Wanaweza kuwa na uwezo mdogo kiakili
Wenti wao watakuwa mayatima
Watarithi kasoro za mwili au magonjwa yasiyo na tiba au yanayo ambukiza na
Kuangamiza binadamu wa kawaida.

Kuwepo kwa uhuru wa kutumbisha mayai ya wafu' (Zozote $2 \times 2 = 4$)

Makosa

Sarufi- Hadi $\frac{1}{2}$ ya maki katika kila swali (mak alizopata) kwenywe sufuri usitoe

Hijai- Ondoka kila mahali hata kwenye sufuri. Mwisho, ondoa jumla ya makosa sita
yaani. (alama 3)

SWALI LA PILI

Ufupisho

- a) Kiswahili kinasemwa na watu wengi ulimwenguni
Kinafumika kwa minajili ya matangazo ya habari katika idhaa nying na mashirika
ya habari ulimwenguni.
Kinafunzwa katika vyuo mbalimbali ulimwenguni au kama lugha ya kigeni
($3 \times 2 = 6$)
- b) Kilianza kuzungumzwa na wangozi
Wangozi waliishi shungwaya (kati ya Somalia na Kenya)
Lugha ya wangozi siku hizo, ambayo ndiyo mzazi wa Kiswahili, iliitwa Kiongozi.
- c) Wageni waliotoka Mashariki ya kati walikaribishwa na Wangozi
Wageni waliingiliana na wengyi kwa kila njia/hali
Wangozi wakaitwa waswahili na wageni
Wangozi walielimika kwa njia/hali
Wangozi wakaitwa waswahili na wageni
Wangozi walilimika kwa njia/hali mbalimbali
Lugha yao ilipanuka ilipochukua msamiati wa kigeni
Lugha yao ikaitwa Kiswahili wala si Kiongozi
Kiswahili kilishukiwa kuwa lugha ya kigeni
Lugha ya kiafrika asilia hata hivyo/kitovu chake ni Kenya na Somalia
($8 \times 1 = 8$)

KUTUZA

Ziada=Idadi ya juu zaidi huangaliiwa

Ya kwanza 10= alama 1

Matano zaidi= alama $\frac{1}{2}$

Sarufi = makosa 10 yaani alam

Hijai = Makosa 6 yaani alama 3

SWALI LA TATU

ii) Kumeza shubiri

- Chunguza chunguza
- Udaku
- Dakuadakua
- Kuvumilia machungu
- Kufa kikondoo
- Meza mumtitu

Aliyetaja au kutumia maana apewe alama 1

j) Mwamafunzi afanikiwanye maishani ni ule asomaye kwa bidii na pia atiiye/awatiiye wali wale.

(alama 2)

Sehemu

3 = alama 2

2 = alama $1\frac{1}{2}$

1 = $\frac{1}{2}$ alama

for more free past papers visit: www.freeksepastpapers.com

MWONGOZO WA SUSAHISHA MTHANI WA KITAIFA 1999
SWALI LA KWANZA

UFAHAMU

- (a) Mahali pa mwanamke ni jikoni (1 x 2)
Kazi yake ni kuitumikia jamii
- (b) Anafanyishwa kazi nyingi (alama 2)
- (c) Afanyayo mwanamume mwanamke pia hulifanya (alama 2)
- (d) Ndoa
Kiasili Kisasa
Ndoa ya lazima Ndoa si lazima
Alilazimika kumzalia mume watoto Anazaa watoto kwa hiari
Alitumishwa Ana uhuru wa kufanya atakalo
Alifanya kazi ya jikoni Si lazima aende jikoni
Aliamuliwa kwa kila jambo Anajiamulia mwenyewe
Alimtegemea mume Anajitegemea/hujikimu
Alinyamaza alipoteswa Hujitetea akiteswa/ hupigania haki

ELIMU

Hakuenda shuleni Anaenda shuleni
Alikuwa na Elimu ya kiasili Hana Elimu ya kiasili (1 x 2 = 2)

(e) Hapendezwi naye. Ni mkaidi, mshindani, mzushi (2)

(f) Mahali pake ni jikoni
Akiteswa alipaswa kunyamaza/ kufyata ulimi
Lazima aolewe amzalie mume watoto
Hapaswi kupelekwa shuleni
Anapaswa kufanyiwa uamuzi
Hapaswi kujitetea
Anakazi maalum (1 x 4 = 4)

(g) (i) Akafyata ulimi – akanyamaza
(ii) Ukatani – umaskini
(iii) Taasubi za kiume fikra/ wazo la kibaguzi/ uchoyo
Mwanamme kuona bora kuliko mke
(iv) Aushi Maisha/ kudumu/ milele/ daima/ alfulela
(1 x 4 = 4)

SWALI LA PILI

MUHTASARI

(a) Hoja
Alikuwa na mazoea ya kupitia pale pale
Alikuwa amelala pale pale bila kutingishika
Alikuwa katika hali hiyo kwa miaka mingi

Alishangaa tena

Alimwona akijipinda kwa mbali akadhani macho yanamhadaa

Alipohakikisha macho yanamdanganya, akaamua kwenda zake

Lakini kutazama nyuma alishtuka kumwona mtu yule akigeuka, akifunua macho na kuketi

Alizungumza lugha iliyofanana na Kiswahili

(kila hoja 1 ½ x 8 = alama 12)

(a) Hoja

Mtu huyu alidai kuwa amelala pale kwa siku moja/ muda mfupi

Kiumbe huyu alikuwa amevaklia ngozi iliyochakaa kwa mpito wa wakati

Alimkumbusha kwamba alikuwa amelala pale kwa miaka mingi

Kiumbe yule alimkagua na akasema (amevaa kizungu) alikuwa tofauti na vijana aliowazoea

Aligundua kuwa alikuwa amelala pale kwa karne nzima

Kila wazo alama 1 x 5 = 5

Utiririko alama 3

Alama 8

B

(a) (i) Debe shinda haliachi kutika

Kelele za mwenye nyumba hazimzui mpangaji

Maji ya moto hayachomi nyumba

Kelele za Chura hazimzui ng'ombe kunywa maji

Vishindo vya mashua havishtui bahari

Manen makali hayavunji usingizi

Nastahamili maovu maneno hayana kovu

(ii) Hajali utamaduni/ hana kizuizi/ aibu/ desturi cha haramu hana mpaka

Kiguu na njia/ hatulii/ anatembea tembea

(b) Tega Weka kifaa kifyatuke

Jaribu kunasa

Kufumba

Kuwa tayari kusikiza

Fanya ujanja

Hepa kazi

Tenga Weka kando

Aina ya samaki

Susus la mzingo

(c) Rudi rejea, adhibu, onyo, rekebishia tabia, tia adabu

Nguo kwa fupi, kulipa deni

Fundi Elimisha mdudu kama kirobotu (tekenya), mbuu, bomwe, juvyu,

elevusha, lea/ tunza

(d) Makarazi

- (e) $\frac{1}{2} + \frac{1}{6} = \frac{2}{3}$
 (f) Mboni

Kiko/ Kiwiko/ kitimbili/ kifundo/ kiwimbi/ kisuguu/ kivi

- (g) (i) Mjomba
 (ii) Nafaka – mawele, mchele, mahindi

SWALI LA TATU

A. MATUMIZI YA LUGHA

- (a) Umeziona kalamu nyekundu zilizopotea
 (b) Nemekuondolea tatizo lako yafaa unishukuru
 (c) (i) Makumbushano, makumbusho, kumbusho (ma), kumbkizi, ukimbukaji....ku...
 Mshoneleaji, ushonoleaji, wasonaji shoni
 (ii) Mcheko, mcheshi, uchekaji, kicheko, kichekesho (vi)
 Vicheko, machecho, mchekeshaji kucheka..... (1 x 6 = 6)
 (d) (i) kujikosifika (1)
 (ii) Ipandwayo/ inayopandwa (1)
 (e) Yamezidi (1)
 Hazitoshi (1)
 (f) “Sijaona kitabu kizuri kama hiki, utaniazima siku ngapi?” Bashiri alimuuliza
 sijaona au
 Sijaona, Sijaona kitabu kizuri kama hiki, utaniazima siku ngapi? Bashiri
 alimuuliza
 Sijaona
 Au
 Bashiri alimwuliza Sijaona, “Sijaona kitabu kizuri kama hiki, utaniazima siku
 ngapi? (½ x 6 = 3)
 (g) Fahamu, elewa, tambua, maizi (1)
 Gimba/ nyota itiayo mwanga/ mwangaza mkubwa (1)
 Au Kwetu (nafsi)
 Mahali (umilikaji) (1)
 (h) u ny mf uzi-nyuzi uta-nyuta
 u k mf ukuta – kuta ukope- kope
 u m mf ugonjwa – magonjwa
 u f mf ufagio- fagio
 u mb mf ubao – mbao
 u nd mf ulimi- ndimi
 umoja mf waraka- nyakara / wayo- nyayo (1 x 5)

for more free past papers visit: www.freekcepastpapers.com